อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายกมล สุขสถิตย์

มรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พุธที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๓

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายกมล สุขสถิตย์

ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันพุธที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๓

อนุโมทนา

อาตมา ได้รับมอบหมายจากท่านเจ้าภาพ ให้ช่วยจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับธรรมะบางประการ เพื่อแจกเป็นธรรมทานในงานฌาปนกิจศพ คุณกมล สุขสถิตย์ ครั้งนี้นั้น ด้วยความรู้สึกอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง และท่านเจ้าภาพได้กำชับว่าให้หาเรื่องสนุก ๆ มาพิมพ์ อาตมาได้พิจารณาแล้วว่า ในงานฌาปนกิจศพเช่นนี้ สมควรจัดหาเรื่องเกี่ยวกับธรรมะมาพิมพ์ เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งธรรมสังเวช อันธรรมนั้น ถ้าผู้อ่านเข้าใจธรรมะดีก็จะรู้สึกเพลิดเพลินในธรรมจนเกิดธรรมปีติ สำหรับผู้ที่เพิ่งจะเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ ๆ ของพระพุทธศาสนาก็รู้สึกว่า ธรรมะนั้น ๆ สูงมากไป แต่ก็เชื่อว่าไม่สูงเกินไปสำหรับผู้ที่สนใจ

ดังนั้น อาตมาจึงจัดหาเรื่องกรรม และ ธรรมะมาพิมพ์ เพื่อประดับความรู้ของท่านผู้อ่านทั้งหลาย นอกจากนี้อาตมายังได้กราบเรียนท่านพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณราชสิทธิมุนี อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

แห่งสำนักวัดมหาธาตุ ฯ เพื่อขออนุญาตพิมพ์บทความเกี่ยวกับหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งก็ได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณท่านเป็นอย่างดี

หากความบกพร่องเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ อาจพึงมี อาตมาผู้เขียนขอรับผิดแต่ผู้เดียว และหวังว่าคงได้รับคำแนะนำจากท่านผู้อ่านบ้างไม่มากก็น้อย อนึ่ง อาตมาขอกราบขอบพระคุณท่านเจ้าคุณราชสิทธิมุนี ที่ได้มีเมตตาต่ออาตมาไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผลกุศลใด ๆ ที่เกิดจากการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอจงสำเร็จเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ คุณกมล สุขสถิตย์ ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยสมควรแก่คติวิสัยทุกประการเทอญ ฯ

อีกประการหนึ่ง ขอความสุข ความเจริญ ความเป็นอิสระ และความปรารถนาดี จงมีแด่ท่านผู้อ่านทุก ๆ ท่าน.

พระมหาทอง ปญฺญาธโร

วัดน้อยนพคุณ

นายกมล สุขสถิตย์

ชาตะ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๕๑

มรณะ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

คุณพ่อกมล สุขสถิตย์

คุณพ่อกมล สุขสถิตย์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นบุตรคนสุดท้องของพระยาวิศยาภิผล (ชีพ สุขสถิตย์) และคุณหญิงพยอม สุขสถิตย์ เกิดที่บ้านท่านเจ้าคุณลุง (เจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์) ถนนพระอาทิตย์ บางลำภู พระนคร มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๓ คน คือ:—

๑) นายดวงจิต สุขสถิตย์ (ถึงแก่กรรม)

๒) นายดวงใจ สุขสถิตย์ (,,)

๓) นายกมล สุขสถิตย์

เมื่อเยาว์วัย คุณพ่อได้เริ่มรับการศึกษาที่ ร.ร. เซนต์คาเบรียล, ร.ร. สวนกุหลาบ, ร.ร. ราชวิทยาลัย ตามลำดับ และไปศึกษาต่อที่ปีนังอีก ๙ ปี เมื่อจบการศึกษาแล้ว ได้กลับมารับราชการอยู่ที่กรมไปรษณีย์โทรเลข ต่อมาได้โอนย้ายไปอยู่กระทรวงการคลัง แต่เนื่องจากคุณพ่อเป็นผู้ที่มีสุขภาพไม่สมบูรณ์ จึงลาออกจากราชการเสียก่อนที่จะครบเกษียณ

คุณพ่อได้ทำการสมรสกับคุณแม่ (พยุง พูลทรัพย์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ มีบุตรและธิดาทั้งหมด ๑๑ คน ดังนี้ :—

๑) ด.ช. ชูชีพ สุขสถิตย์ (ถึงแก่กรรม)

๒) นายอารมณ์ สุขสถิตย์

๓) นายอุรา สุขสถิตย์

๔) ด.ช. — สุขสถิตย์ (ถึงแก่กรรม)

๕) นายปัญญา สุขสถิตย์

๖) นางจินตนา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

๗) นางกมลา จัดกระบวนพล

๘) นายไมตรี สุขสถิตย์

๙) น.ส. มิ่งขวัญ สุขสถิตย์

๑๐. น.ส. สาลิกา สุขสถิตย์

๑๑) น.ส. กาญจนา สุขสถิตย์

เนื่องจากคุณพ่อมีใจรักดนตรี และกีฬาเป็นชีวิตจิตใจ จึงมีความสามารถในด้านนี้เป็นอย่างดี และได้ถ่ายทอดนิสัยมาสู่ลูก ๆ อีกด้วย นอกจากนี้คุณพ่อยังมี

ความสามารถในเรื่องการดูพระเครื่องและพระบูชาเป็นอย่างดี จึงทำให้คุณพ่อเป็นที่รู้จักในหมู่นักเลงพระทั่วไป

เมื่อลาออกจากราชการ คุณพ่อก็พักรักษาตัวอยู่กับบ้านตลอดมา และเริ่มเจ็บหนักเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ลูก ๆ จึงพาคุณพ่อเข้ารับการรักษาที่ ร.พ. จุฬา ฯ จนกระทั่งวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เวลา ๐๖.๐๕ น. คุณพ่อจึงได้จากลูก ๆ ไปอย่างสงบด้วยโรคหัวใจวาย รวมอายุของคุณพ่อได้ ๖๒ ปี ๔ เดือน ๒ วัน.

คุณพ่อของลูก

ความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกรูปทุกนามไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ เหมือนกับคำที่พระท่านว่า "คนเราทุกคนมีความตายเป็นที่สุด ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นราชาหรือยาจกก็ตาม" ลูกเคยได้ยินได้ฟังคำพูดเหล่านี้อยู่เสมอ แต่ลูกก็ตัดใจที่จะไม่ให้โศกเศร้าไม่ได้ เพราะลูกยังมีกิเลส การจากไปของคุณพ่อได้นำความทุกข์อย่างแสนสาหัสมาสู่ลูก ๆ ซึ่งลูกได้สัมผัสกับมันตั้งแต่วินาทีที่สิ้นคุณพ่อ

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีนิสัยใจคอเยือกเย็น สุขุม และยิ้มได้เมื่อมีภัยมา จิตใจเข้มแข็ง จะเห็นได้จากการที่คุณพ่อต้องเจ็บป่วยเป็นเวลานาน และได้รับความทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บอยู่เสมอ แต่คุณพ่อก็ใช้กำลังใจต่อสู้ ไม่เคยบ่นหรือแสดงอาการพ่ายแพ้ต่อโรคภัยให้ใคร ๆ เห็นเลย แม้กระทั่งวาระสุดท้ายแห่งชีวิตคุณพ่อก็คิดว่าคุณพ่อจะได้กลับมาอยู่กับลูก ๆ ที่บ้านอีก

คุณพ่อเปรียบเสมือนร่มโพธิ์ที่ให้ความอบอุ่นแก่

ลูก ๆ เป็นที่เคารพ บูชา และในขณะเดียวกัน คุณพ่อก็เป็นเสมือนเพื่อนที่ใกล้ชิดสนิทสนม คุณพ่อรักและตามใจ อีกทั้งยังให้คำแนะนำสั่งสอนอย่างใกล้ชิดกับลูก ๆ เสมอมา เวลาที่มีรายการถ่ายทอดมวยหรือแข่งขันฟุตบอลล์ทางโทรทัศน์ คุณพ่อจะต้องเฝ้าดูพร้อมลูก ๆ ทุกครั้ง เพราะคุณพ่อชอบกีฬาประเภทนี้มาก ถึงแม้เมื่อเวลาเจ็บหนักก็ยังพยายามดู แต่ต่อไปนี้จะไม่มีคุณพ่อมานั่งดูรายการเช่นนี้กับลูก ๆ อีกแล้ว เมื่อลูกเห็นรายการนี้ทีไรลูกต้องน้ำตาไหลพรากทุกที เพราะลูกคิดถึงคุณพ่อเหลือเกิน

ลูกรู้อยู่แก่ใจว่า คุณพ่อต้องจากลูก ๆ ไปไม่วันใดก็วันหนึ่ง แต่ลูกก็ไม่รู้ว่าจะช่วยให้คุณพ่อพ้นจากความตายที่จะมาพรากคุณพ่อไปเสียจากลูกได้อย่างไร ความรู้สึกเช่นนี้ทรมานใจลูกมาตั้งแต่คุณพ่อเริ่มเจ็บหนักทรมานใจเป็นที่สุด

ลูกไม่ใช่นักประพันธ์ไม่ใช่นักเขียน จึงเขียนไม่ได้มากกว่านี้ แต่ทุกตัวอักษรที่ลูกเขียนถึงคุณพ่อนี้ ได้

กลั่นออกมาจากหยดเลือดทุก ๆ หยดในหัวใจของลูกด้วยความรู้สึกผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อคุณพ่อผู้เป็นยอดแห่งความรัก บูชา และพ่อพระองค์เดียวของลูก

ผลบุญใดที่คุณพ่อได้สร้างสมไว้ในชาตินี้ ขอให้ผลบุญนั้นจะเป็นกุศลส่งให้วิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

จากลูกของคุณพ่อทุกคน

เรื่องกรรม

จากหนังสือพระอภิธรรม ของพระสัทธัมมโชติกธัมมาจริยะ

คำว่า กรรม หมายความว่า การกระทำที่เกี่ยวด้วยกาย วาจา ใจ ที่เกี่ยวกับทางดี และไม่ดี ชื่อว่า กรรม

กรรมแบ่งออกเป็น ๔ คือ

๑. กิจจจตุกกะ ว่าโดยกิจมี ๔

๒. ปากทานปริยายจตุกกะ ว่าโดยลำดับแห่งการให้ผลมี ๔

๓. ปาปกาลจตุกกะ ว่าโดยกาลให้ผลมี ๔

๔. ปากัฏฐานจตุกกะ ว่าโดยฐานให้ผลมี ๔

๑. กิจจจตุกกะ ชนกกรรมที่ทำให้วิบาก และกัมมชรูป พร้อมทั้งกัมมปัจจยอุตุชรูป เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล ปวัตติกาล หมายความว่า เมื่อสัตว์ทั้งหลายตายลงแล้วไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นมนุษย์ เทวดา

พรหม เหล่านี้เป็นไปด้วยอำนาจของชนกกรรม ที่ทำให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล เมื่อสัตว์ทั้งหลายเกิดแล้วก็ต้องมีอวัยวะใหญ่น้อยเกิดขึ้นตามสมควรแก่สัตว์นั้น ๆ พร้อมทั้งมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรักษาภาพ (ภวังค์) เกิดขึ้นเหล่านี้ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจชนกกรรมที่ทำให้วิบาก กัมมชรูป กัมมปัจจยอุตุชรูปเกิดขึ้นในปวัตติกาล

ชนกกรรมที่สามารถทำให้วิบากกัมมชรูปเกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล กล่าวคือให้เกิดเป็นสัตว์และมนุษย์เป็นต้น ต้องอาศัยกรรมชนิดที่ครบกรรมบถเป็นส่วนมาก สำหรับชนกกรรมที่ทำให้วิบาก กัมมชรูป และกัมมปัจจย-อุตุชรูปเกิดขึ้นในปวัตติกาล กล่าวคือให้มีอวัยวะใหญ่น้อย พร้อมทั้งการเห็น การได้ยิน เป็นต้น (เว้นภวังคจิต) นั้น เป็นกรรมที่ครบกรรมบถก็ตามไม่ครบก็ตาม และกุศลกรรม อกุศลกรรม ที่เกิดขึ้นในปัญจทวารวิถี หรือเกิดขึ้นในเวลาฝันก็ตาม ย่อมมีอำนาจให้วิบาก กัมมชรูป และกัมมปัจจยอุตุชรูปเกิดได้

ทั้งสิ้น

วิมานอันเป็นที่อยู่ของพวกเทวดา พรหม หรือไฟเครื่องจองจำทรมานของพวกสัตว์นรก เหล่านี้จัดเป็นกัมมปัจจยอุตุชรูปที่เกิดจากชนกกรรมด้วย

๒. อุปถัมภกกรรมนี้เป็นกรรมที่ช่วยอุดหนุนชนกกรรมที่ยังไม่มีโอกาสให้ผล ให้มีโอกาสให้ผลประการหนึ่ง ช่วยอุดหนุนชนกกรรมที่กำลังมีโอกาสให้ผล ให้มีกำลังในการให้ผลนั้น ผลบริบูรณ์ยิ่งขึ้นประการหนึ่ง และช่วยอุดหนุนรูปนามที่เป็นวิบากของชนกกรรมให้เจริญ และตั้งอยู่ได้นานประการหนึ่ง

๓. อุปปีฬกกรรม เป็นกรรมที่เบียดเบียนชนกกรรมอื่น ๆ ที่มีสภาพตรงกันข้ามกับตนอย่างหนึ่ง และเบียดเบียนรูปนามที่เกิดจากชนกกรรมนั้น ๆ อย่างหนึ่ง

๔. อุปฆาตกรรม เป็นกรรมที่ตัดรอนกรรมอื่น ๆ และวิบากของกรรมนั้น ๆ ให้สิ้นลงอย่างเด็ดขาด และมีสภาพต่างกับอุปปีฬกกรรม คืออุปปีฬกกรรมนั้นเป็นกรรมแต่งเพียงเบียดเบียนกรรมอื่น ๆ และวิบากซึ่งได้

แก่อวัยวะร่างกายไม่ให้เกิดขึ้นหรือไม่ให้เจริญขึ้น ไม่ได้เป็นกรรมชนิดที่ทำให้เด็ดขาดลง ส่วนอุปฆาตกรรมชนิดที่ตัดอย่างเด็ดขาดคือถ้าตัดกรรมแล้ว กรรมนั้นไม่สามารถให้ผลเกิดขึ้นได้เลยตลอดไป ถ้าตัดวิบากกรรมแล้ว หมายถึงร่างกายหรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของผู้นั้นย่อมเสียไปตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นกรรมนั้นก็ตัดเอาชีวิตของผลเสียเลย

๒. ปากทานปริยายจตุกกะ ว่าโดยลำดับแห่งการให้ผลมี ๔ คือ

๑. ครุกกรรม กรรมที่หนักแน่นเพราะกรรมอื่น ๆ ไม่สามารถห้ามการให้ผลได้ ฉะนั้น จึงชื่อครุกกรรม กรรมที่ว่า ครุกกรรมนี้ หมายถึงเป็นกรรมที่หนักสามารถส่งผลให้เกิดในชาติที่ ๒ ติดต่อกัน โดยแน่นอนกรรมอื่น ๆ ไม่สามารถจะสับได้นั่นเอง ได้แก่ ฆ่าบิดามารดา เป็นต้น

๒. อาสันนกรรม กุศลกรรม หรืออกุศลกรรมที่เราเคยทำมาแล้วเป็นเวลานาน แต่เราไม่ได้สนใจที่จะ

นึกถึงจนลืมไปแล้ว ก็มีแต่เวลาใกล้จะตายนั้นนึกขึ้นมาได้ ถ้านึกถึงอกุศลที่เคยทำไว้ อกุศลจิตก็เกิด อกุศลจิตที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการระลึกถึงนี้ชื่อว่า อกุศลอาสันน-กรรม ถ้าระลึกถึงเรื่องกุศล กุศลนี้แหละชื่อว่า กุศลอาสันนกรรม

หรือบางคนไม่เคยทำบุญเป็นล่ำเป็นสันแต่อย่างใดแต่เกิด จะต้องสร้างกุศลให้เป็นหลักฐานสักอย่างหนึ่งเพื่อจะเป็นที่พึ่งต่อไปข้างหน้า จึงสร้างกุศลนั้น มีการบวชพระ ทอดกฐิน เป็นต้น ขณะที่ทำไปแล้วเกิดมีอันต้องสิ้นชีวิตลง หรือต่อมาไม่ช้าก็สิ้นชีวิตลง กุศลเหล่านี้ชื่อว่า กุศลอาสันนกรรม

ส่วนอกุศลอาสันนกรรมนั้น เช่น กำลังทะเลาะวิวาทกันเกิดฆ่ากันตาย หรือต่อมาอีกไม่ช้าก็ตายลงหรือบุคคลกระทำมิจฉาชีพมีการลักทรัพย์อยู่เป็นต้นเกิดมีเหตุต้องตายลงในปัจจุบันทันด่วน อกุศลนี้เรียกว่าอกุศลอาสันนกรรม

๓. อาจิณณกรรม กรรมที่บุคคลสั่งสมไว้บ่อย ๆ

หรือกระทำบ่อย ๆ ชื่อว่า อาจิณณกรรม ผู้ที่ทำทุจริตต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ กาย วาจา ใจ อยู่เสมอ หรือจะเป็นการทำเป็นอาชีพก็ตาม ไม่ใช่อาชีพก็ตาม การกระทำบ่อย ๆ นี้เรียกว่า อาจิณณกรรม

ผู้ที่ทำบุญอยู่เป็นนิจมีการใส่บาตรเป็นต้น หรือรักษาศีล ศึกษาในธรรมวินัยอยู่เสมอ ชื่อว่า กุศลอาจิณณกรรม หรือกุศล อกุศลก็ดี ที่ตนได้กระทำแล้วหมั่นระลึกอยู่เสมอ เรียกว่า อาจิณณกรรม

๔. กตัตตากรรม การกระทำกรรมที่ผู้ทำไม่ได้ตั้งใจทำอย่างเต็มที่ คล้ายกับว่าไม่ได้ตั้งใจทำจริง

กรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ ครุกรรมจะนำปฏิสนธิ ส่วนกรรมที่เหลือนอกนั้นให้ผลในปวัตติกาล

๓. ปากกาลจตุกกะ การกระทำต่าง ๆ ของคนเรานั้นจะเป็นทางกาย วาจา ใจ จะเป็นฝ่ายดีหรือไม่ดีก็ตาม ขณะที่ทำนั้น จะต้องมีเจตนา คือกุศลเจตนา และอกุศลเจตนา คือถ้าเจตนาไปทางกุศล การกระทำนั้นก็เป็นการกระทำที่ดี ถ้าเจตนาไปทางอกุศล การกระทำ

นั้นก็เป็นไปทางอกุศลและผลที่จะได้รับก็ต้องแล้วแต่การกระทำของตน

๔. ปากัฏฐานจตุกกะ ตามธรรมดาคนเราเมื่อกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดต้องมีการตั้งใจก่อน ดังนั้นเจตนาจึงเป็นกรรม คือจะคิดก่อนจึงพูดหรือทำลงไป ดังนั้นเจตนานี้แหละจึงเป็นมูลคือหมายความว่า ต้องเกิดทีแรก ถ้าไม่มีเจตนาแล้ว บุคคลก็จะทำอะไรไม่ได้เลย บุคคลได้ทำกรรมดีก็ตามชั่วก็ตาม กรรมต่าง ๆ ที่ตนทำไปนี้แหละจะนำให้ผลในปฏิสนธิกาล และในปวัตติกาลในภพที่ตนได้ไปเกิดอยู่นั้น ๆ ถ้าทำกุศลไว้มาก ก็จะได้รับความสบายมาก ถ้าทำอกุศลไว้มาก ก็จะได้รับแต่ความลำบาก และทุกข์ทรมานสมแก่กรรมนั้น ๆ

สรรพสัตว์ที่อุบัติมาในโลกล้วนแต่ตกอยู่ในวัฏฏสาร คือความเวียนว่ายตายเกิด เมื่อเกิดแล้ว เที่ยงที่จะต้องตาย ถ้ายังไม่หมดกรรมก็ต้องเกิดอีกในกำเนิดดีบ้างชั่วบ้าง ได้รับทุกข์สุขตามสมควรแก่อัตภาพและด้วยอำนาจแห่งกรรมของตน การเวียนว่ายตายเกิด

นี้กรรมมีอยู่เพียงใดก็ต้องเป็นไปอยู่เพียงนั้น กรรมเป็นผู้นำปฏิสนธิให้กำเนิดแก่สรรพสัตว์ และกรรมนั้นยังคงมีอยู่ได้ก็เพราะกิเลส เมื่อได้บำเพ็ญกุศลธรรมให้บริบูรณ์ดีในสันดาน สามารถขจัดกิเลสบาปธรรมให้สูญสิ้นไปไม่มีเหลือแล้วก็จะบรรลุถึงพระนิพพาน อันเป็นที่สุดแห่งทุกข์แล้วเมื่อใด เมื่อนั้นแหละความเวียนว่ายตายเกิดจึงจะถึงที่สุดลง

ในขณะที่ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่นั้น สัตว์ทั้งหลายตกอยู่ในอำนาจแห่งกรรม คือจะได้รับความสุขหรือความทุกข์ ความเจริญ ความเสื่อมก็เพราะกรรมของตน กรรมที่สัตว์ทำลงด้วยกาย วาจา ใจ ที่เป็นบุญก็ให้ผลคือความสุขความเจริญ ที่เป็นบาป ก็ให้ผลคือความทุกข์ความเดือดร้อน นอกจากนี้กรรมที่สัตว์ทั้งหลายทำลงไปนั้น ยังเป็นเครื่องอบรมอัธยาศัยของผู้ทำให้ดีขึ้นหรือเลวลงตามชนิดของกรรม จริงอยู่คนที่ทำความดีได้อย่างน่าอัศจรรย์ หรือทำความชั่วได้อย่างน่าสยดสยอง มิใช่ว่าพอเริ่มแรกก็จะทำได้เพียงนั้นในขั้นแรก

ก็เริ่มทำทีละน้อย ครั้นทำบ่อย ๆ ชินเข้าแล้วก็มีอัธยาศัยนิยมไปในทางนั้น ทำความดีหรือความชั่วนั้น ๆ มากขึ้นโดยลำดับ เมื่อความดีหรือความชั่วพอกพูนมากขึ้นไปตามลำดับในสันดานของตนแล้ว จึงจะสามารถทำความดีหรือความชั่วได้เพียงนั้น อนึ่งอัธยาศัยที่เกิดจากการอบรมในทางดีหรือทางชั่วนี้ไม่ลบเลือนไปได้โดยง่าย แม้ตายแล้วเกิดใหม่ อัธยาศัยนั้นก็ยังติดตามไปเป็นภูมิพื้นอัธยาศัยของคนนั้นอีกต่อไป เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงสั่งสอนไม่ให้ทำบาปให้หมั่นทำบุญ และไม่ให้ดูหมิ่นว่า บาปบุญน้อยนักจักไม่ให้ผล ดังพระนิพนธ์พุทธภาษิตที่มาในธรรมบทขุททกนิกายซึ่งมีเนื้อความว่า ถ้าบุรุษพึงกระทำบาปไซร้ ก็ไม่พึงกระทำบาปนั้นบ่อย ๆ ไม่พึงทำความพอใจในบาปนั้น เพราะความสะสมขึ้นแห่งบาปนำทุกข์มาให้ และถ้าบุรุษพึงกระทำบุญไซร้ ก็พึงกระทำบุญนั้นบ่อย ๆ พึงทำความพอใจในบุญนั้น เพราะความสะสมขึ้นแห่งบุญนั้นนำสุขมาให้ อีกตอนว่า

อย่าพึงดูหมิ่นบาปว่าน้อยจักไม่มาถึง แม้หม้อ น้ำก็ยังเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกมาทีละหยด ๆ คนพาลสะสมบาปแม้ทีละน้อย ก็ย่อมเต็มไปด้วยบาปได้อย่างเดียวกัน อย่าดูหมิ่นบุญว่าน้อยจักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำก็ยังเต็มไปด้วยน้ำแม้ตกมาเพียงทีละหยด ๆ ผู้เป็นปราชญ์สะสมบุญแม้ทีละน้อยก็ย่อมเพียบพูนด้วยบุญเช่นเดียวกัน

บุญกับบาป เป็นปฏิปักษ์ต่อกันดุจขาวกับดำ เมื่อบุญมากขึ้น บาปก็น้อยลง หรือถ้าบาปมากขึ้น บุญก็น้อยลง เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาจึงพยายามที่จะสะสมบุญทุกโอกาสทุกสมัย เพื่อขจัดอกุศลบาปธรรมให้เสื่อมคลายหมดสิ้นไปจากสันดาน ทำตนให้เพียบพูนด้วยความดีเต็มที่ทุกสถาน สามารถปลดเปลื้องตนหรือแม้ผู้อื่นด้วย จากสังสารทุกข์ได้ในที่สุด กริยาที่บำเพ็ญอย่างนี้ เรียกว่าบำเพ็ญบารมี การบำเพ็ญบารมีนี้มีทานเป็นต้น มีอุเบกขาเป็นที่สุด การบำเพ็ญบารมีนี้ก็เป็นกุศล ถ้าบุคคลทำได้ก็ชื่อว่าสะสมบุญ เมื่อสะสมบุญ

มาก ๆ ขึ้นก็จะเป็นพลวปัจจัยนำให้ถึงพระนิพพานอัน เป็นที่สุดแห่งทุกข์นั้น เทอญ ฯ

ธรรมะ

โดยพระมหาทอง ปญฺญาธโร

คำว่า "ธรรม" ตามที่ปรากฏในพระคุณบทว่า สฺวากฺขาโต ภควตา **ธมฺโม** นั้น ท่านผู้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้พรรณนาไว้ว่าได้ใน ๒ สัทธรรม คือ **ปริยัติ** กับ **ปฏิเวธ** และท่านกล่าวไว้ ๓ ตอน คือ:-

ตอนที่ ๑ ว่า ข้าพเจ้าจะกล่าวปริยัติธรรมก่อน ปริยัติธรรม ชื่อว่าเป็น **สฺวากฺขาโต** เพราะไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด และประกาศพรหมจรรย์ ซึ่งกอปร์ด้วยอรรถพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

ตอนที่ ๒ กล่าวว่า โลกุตรธรรมก็ชื่อว่า **สฺวากฺขาโต** เพราะพระพุทธเจ้า ได้ตรัสปฏิปทาอันควรแก่พระนิพพานไว้และตรัสพระนิพพานอันควรแก่ปฏิปทาไว้ พระนิพพานและปฏิปทาเป็นของเสมอกัน เหมือนน้ำในแม่น้ำยมุนา กับแม่น้ำคงคา ย่อมเข้ากันได้ฉะนั้น

ตอนที่ ๓ กล่าวว่า อริยมรรค ก็ชื่อว่า **สฺวากฺ-ขาโต** เพราะพระพุทธเจ้าทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทาไว้ห่างจากส่วนสุดทั้ง ๒ อย่าง สามัญผล ก็ชื่อว่า **สฺวากฺ-ขาโต** เพราะท่านกล่าวว่า กิเลสอันสงบไปเป็นสามัญผล พระนิพพาน ก็ชื่อว่า **สฺวากฺขาโต** เพราะเป็นสภาพยั่งยืนเป็นอาทิ ฯ รวมความว่า ถึงโลกุตรธรรม ก็ชื่อว่า **สฺวากฺขาโต** ดังนี้

ส่วนบทอื่น ๆ ท่านหมายถึงปฏิเวธธรรมอย่างเดียว คือพระอริยบุคคลผู้บรรลุอริยมรรค ย่อมเห็นอริยมรรคด้วยตนเอง ผู้ถึงโลกุตรธรรม ย่อมเห็นโลกุตรธรรมด้วยตนเอง จึงชื่อว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** อริยมรรคย่อมให้ผลตามลำดับแห่งอริยมรรคเกิด ไม่มีสิ่งอื่นมาคั่นจึงได้ชื่อว่า **อกาลิโก** โลกุตรธรรม ๙ เป็นของบริสุทธิ์ควรเรียกให้มาดู จึงชื่อว่า **เอหิปสฺสิโก** โลกุตรธรรม ๙ เป็นของควรน้อมนำเข้ามา กล่าวคือควรทำให้แจ้ง จึงชื่อว่า **โอปนยิโก** โลกุตรธรรม ๙ เป็นของอันวิญญูชนทั้งหลายรู้ได้ว่ามีอยู่ในตน จึงชื่อว่า **ปจฺจตฺตํ**

เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ ดังนี้

อนึ่ง ธรรมนั้น ถ้าหมายเอาคำสอนของพระพุทธ-เจ้า ก็เรียกชื่อว่าพระธรรม แต่ถ้าหมายเอาสภาพทั่วไป ก็เรียกธรรมเท่านั้น ดังนั้นคำว่า ธรรมะ จึงมีความหมายหลายอย่าง คือ:–

๑. หมายถึงสภาวะ ได้ในคำว่า กุศลธรรม อกุศล-ธรรม อัพยากตธรรม เป็นต้น

๒. หมายถึง ปริยัติ ได้แก่คำสอนที่ควรเรียน ได้ในคำว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตะ เคยยะ เป็นต้น

๓. หมายเอาปัญญา ได้ในคำว่า ธรรมของผู้ครองเรือนมีอยู่ ๔ คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ จาคะ ผู้ใดมีธรรม ๔ นี้ ผู้นั้นละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกเป็นต้น

๔. หมายถึง ยุตติ คือสิ่งที่ควร หรือกฎธรรมดา ได้ในคำว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า การที่พระองค์จะเสด็จไปพระองค์เดียว ไม่ใช่ธรรม พระองค์จะเสด็จไปทาง

ใด หม่อมฉันจะตามไปด้วย เป็นต้น

๕. หมายเอาสัจจะ คือของจริง ได้แก่อริยสัจจะ ๔ เช่นในคำว่า มีธรรมอันเห็นแล้ว มีธรรมอันถึงแล้วเป็นต้น

๖. หมายเอาสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติหรือปกติธรรมดา เช่น **ชราธมฺโมมฺหิ** เรามีความแก่เป็นธรรม **พฺยาธิธมฺโมมฺหิ** เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรม **มรณ-ธมฺโมมฺหิ** เรามีความตายเป็นธรรม

๗. หมายถึง บุญ กุศล หรือสุจริต เช่นคำว่า ธรรมนั่นแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เป็นต้น

๘. หมายเอาคุณความดี เช่นคำว่า ธรรมและอธรรมทั้งสองนี้ มีวิบากไม่เสมอกัน คือ อธรรมย่อมนำไปสู่นรก ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ เป็นต้น

๙. หมายถึงสมาธิ เช่นในคำว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลายนั้น ได้เป็นผู้มีอย่างนั้นเป็นต้น

๑๐. หมายเอาอาบัติ เช่นคำว่า ธรรม คือปาราชิก ธรรมคือสังฆาทิเสส เป็นต้น

๑๑. หมายความไม่มีสัตว์ บุคคล ตัว ตน เรา เขา เช่นคำว่า ธรรมทั้งหลาย ย่อมมีในคราวนั้น ภิกษุย่อมเป็นผู้เล็งเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย เป็นต้น

๑๒. หมายถึงเหตุ เช่นคำว่า ความรู้จักเหตุเป็นธรรมปฏิสัมภิทา เป็นต้น

๑๓. หมายเอาสิ่งที่เกิดขึ้นด้วย เช่นในคำว่า ความตั้งอยู่แห่งธรรม ความแน่นอนแห่งธรรมเป็นต้น

๑๔. หมายเอาวิสัย คือ อารมณ์ เช่นในคำว่า มโนวิญญาณ ย่อมเกิดเพราะอาศัยใจ และธรรม

๑๕. หมายถึงพระนิพพาน เช่นคำว่า ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมไม่เข้าถึงซึ่งชรา

รวมความว่า คำว่า ธรรม ที่แปลว่า ทรงไว้หรือทรงอยู่นั้น หมายเอาของ ๑๕ อย่าง คือ สภาวะ ปริยัติ บัญญา ยุตติ สัจจะ ปกติธรรมดา บุญกุศล คุณความดี สมาธิ อาบัติ ความไม่มีสัตว์ เหตุ สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยบัจจัย วิสัย นิพพาน ด้วยประการดังนี้ฯ

หลักการวิปัสสนากรรมฐาน

ของ

พระราชสิทธิมุนี

ปริยัติ

วิปัสสนาภูมิ ๖ คือ

๑.	ขันธ์ ๕	ย่อให้สั้น	ได้แก่	รูปนาม
๒.	อายตนะ ๑๒	,,	,,	,,
๓.	ธาตุ ๑๘	,,	,,	,,
๔.	อินทรีย์ ๒๒	,,	,,	,,
๕.	อริยสัจจ์ ๔	,,	,,	,,
๖.	ปฏิจจสมุปบาท ๑๒	,,	,,	,,

๑. ขันธ์ ๕

๑. รูป

๒. เวทนา

๓. สัญญา

๔. สังขาร

๕. วิญญาณ

ย่อให้สั้นคงเหลือ ๒ คือ รูปกับนาม ย่ออย่างนี้ คือ รูปก็คงเป็นรูปตามเดิม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณทั้ง ๔ นี้ย่อลงเป็นหนึ่ง เรียกว่า นาม ๆ รูปกับนามนี้และเป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน เรียกว่า ปรมัตถ์ เกิดทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

๒. อายตนะ ๑๒

๑. ตา

๒. หู

๓. จมูก

๔. ลิ้น

๕. กาย

๖. ใจ

๗. รูป

๘. เสียง

๙. กลิ่น

๑๐. รส

๑๑. โผฏฐัพพะ

๑๒. ธรรมารมณ์

ย่อให้สั้นคงเหลือ ๒ คือ รูปกับนาม ฯ ย่ออย่างนี้คือ ข้อ ๑-๒-๓-๔-๕-๗-๘-๙-๑๐-๑๑ เป็นรูป ส่วนข้อ ๖ เป็นนาม ส่วนที่ ๑๒ เป็นทั้งนามทั้งรูป

๓. ธาตุ ๑๘

จักขุธาตุ	รูปธาตุ	จักขุวิญญาณธาตุ
โสตธาตุ	สัททธาตุ	โสตวิญญาณธาตุ
ฆานธาตุ	คันธธาตุ	ฆานวิญญาณธาตุ
ชิวหาธาตุ	รสธาตุ	ชิวหาวิญญาณธาตุ
กายธาตุ	โผฏฐัพพธาตุ	กายวิญญาณธาตุ
มโนธาตุ	ธัมมธาตุ	มโนวิญญาณธาตุ

ย่อให้สั้นคงเหลือ ๒ คือ รูปกับนาม ย่ออย่างนี้

คือ จักขุ–โสต–ฆาน–ชิวหา–กาย–รูป–สัทท–คันธ–รส–โผฏฐัพพะ ทั้ง ๑๐ นี้เป็นรูป มโน–จักขุวิญญาณ–โสต–ฆาน–ชิวหา–กายวิญญาณธาตุ ทั้ง ๗ นี้ เป็นนาม ส่วนธัมมธาตุ เป็นทั้งรูปทั้งนาม

๔. อินทรีย์ ๒๒

๑. จักขุนทรีย์	เป็นรูป
๒. โสตินทรีย์	,,
๓. ฆานินทรีย์	,,
๔. ชิวหินทรีย์	,,
๕. กายินทรีย์	,,
๖. อิตถินทรีย์	,,
๗. ปุริสินทรีย์	,,
๘. ชีวิตินทรีย์	เป็นทั้งรูป เป็นทั้งนาม
๙. มนินทรีย์	เป็นนาม
๑๐. สุขินทรีย์	,,
๑๑. ทุกขินทรีย์	,,

๑๒. โสมนัสสินทรีย์ เป็นนาม

๑๓. โทมนัสสินทรีย์ ,,

๑๔. อุเปกขินทรีย์ ,,

๑๕. สัทธินทรีย์ ,,

๑๖. วิริยินทรีย์ ,,

๑๗. สตินทรีย์ ,,

๑๘. สมาธินทรีย์ ,,

๑๙. ปัญญินทรีย์ ,, หมายเอาตั้งแต่ปัญญาของปุถุชนเป็นต้นไปจนถึง โคตรภูญาณ

๒๐. อนัญญตัญญัสสามีตินทรีย์ เป็นนาม หมายเอาโสดาปัตติมรรคเท่านั้น

๒๑. อัญญินทรีย์ เป็นนาม หมายเอามรรค ๓ ผล ๓

๒๒. อัญญาตาอินทรีย์ เป็นนาม หมายเอาอรหัตต-ผลอย่างเดียวเท่านั้น

ย่อให้สั้นคงเหลือ ๒ คือ รูปกับนาม ย่ออย่างนี้

คือ ข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๗ เป็นรูป ข้อที่ ๘ เป็นทั้งรูปทั้งนาม ข้อที่ ๙ ถึงข้อที่ ๒๒ เป็นนาม

๕. อริยสัจจ์ ๔

๑. ทุกข์ ได้แก่โลกิยจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ รวมเป็น ๑๖๐ ย่อให้สั้นได้แก่ ขันธ์ ๕ ย่อลงมาในแนวปฏิบัติได้แก่ รูปนาม

๒. สมุทัย ได้แก่โลภเจตสิกคือตัณหา เป็นนาม

๓. นิโรธ ได้แก่นิพพาน เป็นนาม

๔. มรรค ได้แก่มรรค ๘ เป็นนาม

ย่อให้สั้นคงเหลือ ๒ คือ รูปกับนาม ย่ออย่างนี้คือ ทุกข์ เป็นทั้งรูปทั้งนาม สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นนาม

๖. ปฏิจจสมุปบาท ๑๒

๑. อวิชชา

๒. สังขาร

๓. วิญญาณ

๔. นามรูป

๕. สฬายตนะ

๖. ผัสสะ

๗. เวทนา

๘. ตัณหา

๙. อุปาทาน

๑๐. ภพ

๑๑. ชาติ

๑๒. ชรา มรณะ

ย่อให้สั้นคงเหลือ ๒ คือ รูปกับนาม ย่ออย่างนี้ คือ ข้อ ๑–๒–๓–๖–๗–๘–๙–๑๐–๑๑–๑๒ เป็นนาม ส่วนข้อ ๔ ข้อ ๕ เป็นทั้งรูปเป็นทั้งนาม

รวมทั้งหมดเป็น ๖ หมวด เรียกว่า วิปัสสนาภูมิ ๖ คือ ขันธ์ ธาตุ อายตนะ อินทรีย์ อริยสัจ ปฏิจจสมุปบาท เมื่อย่อให้สั้นในแนวปฏิบัติก็เหลือเพียง ๒ เท่านั้น คือ นามกับรูป เรียกย่อ ๆ ในหมู่นักปฏิบัติว่า "รูปนาม"

๒. ภาคปฏิบัติ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ หน้า ๓๒๕ และเล่มที่ ๑๒ หน้า ๑๐๓ เป็นต้นไป พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ไม่มีตำราเล่มใดในโลกที่จะละเอียดยิ่งไปกว่านี้อีกแล้ว และพระพุทธองค์ก็ทรงรับรองไว้อย่างเด็ดขาดว่า

เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวนํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อฏฺฐงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ดังนี้เป็นต้น

แปลได้ใจความว่า "ดูกรท่านผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย ทางสายนี้ทางสายเอก คือเป็นทางสายเดียวเท่านั้น ที่เป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกเศร้าปริเทวนาการ เพื่อความดับทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุมรรคผล เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง ทางสายนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔" ดังนี้เป็นต้น

วิธีปฏิบัติขั้นต้น

๑. เดินจงกรมภาวนาว่า "ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ" ประมาณ ๓๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง ให้สติจับอยู่ที่ส้นเท้าทอดตาไปข้างหน้าประมาณ ๔ ศอก และให้พร้อมด้วยองค์ ๓ เสมอในเวลาเดินคือ **อาตาปี** มีความตั้งใจทำจริง ๆ **สติมา** มีสตินึกอยู่ที่ส้นเท้า **สมฺปชาโน** มีสัมปชัญญะ คือรู้อยู่ทุก ๆ ขณะที่เท้าเคลื่อนที่ไป

๒. นั่งขัดสมาธิ เอาขาขวาทับขาซ้าย เอามือขวาทับมือซ้าย แล้วหลับตา ภาวนาว่า "พองหนอยุบหนอ" ในสติจับอยู่ที่อาการพองขึ้นและยุบลงของท้อง สังเกตดูให้ดีว่า พองกับยุบ อันไหนจะมากหรืออันไหนจะน้อยกว่ากัน อันไหนสั้น อันไหนยาว อันไหนปรากฏชัด อันไหนไม่ปรากฏชัด เป็นต้น และให้พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น

๓. ในระหว่างที่กำลังนั่งอยู่นั้น ถ้ามีเวทนาเกิดขึ้นเช่น เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น ให้ใช้สติกำหนด

ที่อาการนั้น ๆ ภาวนาตามอาการของเวทนาว่า "เจ็บหนอ ๆ" เป็นต้น เมื่อเวทนาหายแล้วให้ไปกำหนดท้องพองยุบต่อไปอีก

๔. ในระหว่างที่กำลังนั่งอยู่นั้น ถ้าใจคิดหรือดีใจให้กำหนดตรงภาวนา "คิดหนอ ๆ" เมื่อหยุดคิดแล้วให้กลับไปกำหนดพองยุบต่อไปอีก

เมื่อนับครบกำหนดแล้วให้ลุกขึ้นไปเดินจงกรมแล้วนั่งกำหนดเช่นนั้นอีก ให้ทำติดกันไปดุจด้ายสนเข็มอย่างนี้ จึงจะได้ผลเร็วและได้ผลดีขึ้นด้วย สมตามหลักพระบาลีว่า สาตจฺจกิริยาวเสน ด้วยสามารถแห่งการทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันดังนี้ ฯ

๕. เวลานอนให้กำหนดที่ท้อง โดยภาวนาว่า "พองหนอ ยุบหนอ" จนหลับไปด้วยกัน ให้สังเกตดูว่า จะหลับไปตอนพองหรือตอนยุบ

๓. ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

เมื่อปฏิบัติถูกต้องตามนัยนี้แล้ว จะมีผลมีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ไพศาลมากมายหลายประการ เหลือที่จะนับจะ

ประมาณได้ เช่น เห็นรูปนาม พระไตรลักษณ์เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเกิดวิปัสสนาญาณขึ้นมา ๑๖ ขั้น คือ

๑.	นามรูปปริจเฉทญาณ	เห็นรูปนาม
๒.	ปัจจยปริคคหญาณ	เห็นเหตุปัจจัยของรูปนาม
๓.	สัมมสนญาณ	เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
๔.	อุทยัพพยญาณ	เห็นความเกิดดับของรูปนาม
๕.	ภังคญาณ	เห็นเฉพาะความดับไปของรูปนาม
๖.	ภยญาณ	เห็นรูปนามเป็นของน่ากลัว
๗.	อาทีนวญาณ	เห็นทุกข์โทษของรูปนาม
๘.	นิพพิทาญาณ	เบื่อหน่ายรูปนาม
๙.	มุญจิตุกัมยตาญาณ	อยากหลุดพ้นจากรูปนาม
๑๐.	ปฏิสังขาญาณ	ใจเข้มแข็ง ตั้งใจจริง ปฏิบัติจริง
๑๑.	สังขารุเปกขาญาณ	วางเฉยอยู่ในรูปนาม
๑๒.	อนุโลมญาณ	เห็นอริยสัจ ๔

๑๓. โคตรญาณ	หน่วงนิพพานเป็นอารมณ์
๑๔. มัคคญาณ	ตัดกิเลสได้เด็ดขาดเรียก สมุจเฉทประหาน คือละได้โดยเด็ดขาด
๑๕. ผลญาณ	มีนิพพานเป็นอารมณ์
๑๖. ปัจจเวกขณญาณ	พิจารณา มรรค ผล นิพพาน กิเลสที่ละได้ และกิเลสที่ยังเหลืออยู่

หมายเหตุ

พระพุทธเจ้า พระอริยสาวกทุก ๆ รูปจะต้องปฏิบัติอย่างนี้ทั้งนั้น ดังมีพระบาลีรับรองไว้ว่า

เยเนว ยนฺติ นิพฺพานํ พุทฺธา เตสญฺจ สาวกา
เอกายเนน มคฺเคน สติปฏฺฐานสญฺญินา ฯ

พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอริยสาวกทุก ๆ รูปได้ไปสู่พระนิพพานด้วยทางเส้นใด ทางเส้นนั้น นักปราชญ์รู้ทั่วถึงกันแล้วว่า มีอยู่เส้นเดียวเท่านั้น คือ สติปัฏฐาน ดังนี้ ฯ

๔. ทาง ๕ สาย

๑. ทางไปอบายภูมิทั้ง ๔ ได้แก่ความโลภ ความโกรธ ความหลง

ความโลภ พาไปเกิดเป็นเปรตกับอสุรกายเป็นส่วนมาก

ความโกรธ พาไปตกนรกเป็นส่วนมาก

ความหลง พาไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานเป็นส่วนมาก

๒. ทางไปมนุษย์ ได้แก่มนุษยธรรมคือ ศีล ๕ กับกุศลกรรมบถ ๑๐

๓. ทางไปสวรรค์ ได้แก่มหากุศล ๘ มีทานเป็นต้น

๔. ทางไปพรหมโลก ๒๐ ชั้น ได้แก่การเจริญสมถกรรมฐานจนได้ฌาน

๕. ทางไปนิพพาน ได้แก่เจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยใจความก็คือ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั่นเอง

ทางเส้นที่ ๑ ถึงเส้นที่ ๔ มีอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว เช่นอาจารย์ของพระพุทธเจ้า คือ

อาหารดาบส อุทกดาบส เป็นต้น ส่วนทางเส้นที่ ๕ นี้มีสอนเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ถ้าพระพุทธเจ้าไม่อุบัติขึ้นมาตรัสในโลก ทางสายนี้จะไม่มีใครรู้เลย ถึงแม้ว่า พระพุทธองค์จะปรินิพพานไปแล้วก็ตาม แต่ทางเดินไปสู่พระนิพพาน ยังมีอยู่ครบบริบูรณ์

เหลืออย่างเดียวว่า "พวกเราจะยอมเดินตามสมเด็จพ่อหรือไม่เท่านั้น" ดังหลักฐานรับรองไว้ว่า

"อิเม จ สุภทฺท ภิกฺขู สมฺมา วิหเรยฺยุํ
อสุญฺโญ โลโก อรหนฺเตหิ อสฺส"

ดูกรสุภัททะ หากว่าท่านผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลายยังพากันปฏิบัติตามมรรค ๘ นี้อยู่ตราบใด โลกก็จะไม่พึงว่างจากพระอริยบุคคล มีพระโสดาบันเป็นต้น จนถึงพระอรหันต์ ดังนี้ ฯ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา โทร. 817790 1/12/2513

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. [illegible]
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔๙๓